

Pannon puma, hun hiéna

Sokféle, de egy a magyar.

– Csë fács, kalapács?

– Mért nem mondtátok, hogy magyarok vagytok?!...

...Mármárosban, Rahón, szállásunkat keresvén álltunk le társalkodni a minap (Körmendi & Gulyás testvéröcsénkkel) az út szélén társalkodó asszonyokkal, kiknek a szócsöve buzgón mondta ruszinul – a mi gyöngye muszka kérdéseinkre válaszolván -, mi merre (nincs). Semmit sem értvén ruthén káricsálásából, odaböktem: Csë fács, kalapács?... Hogy rájöjjön, ugyanahhoz a nemzethez tartoznánk (ha tartozhatnánk)!

Egy a magyar, sok a fő. Másnak 'pannon puma', 'hun hiéna'.

Ahányan, annyifélék; ketten háromfelé. Ámbátor.

Pomogáts Béla szerint keleti és nyugati magyart különböztet meg Hamvas. A keleti (azaz az erdélyi) hagyományörző, nehezen fogad be idegen hatást, a nyugati (tehát a dunántúli) nyitott, fejlődésre kész... – hallhattad tőle 2005 nyarán Várad író táborában, majd 2007 Tokaji Író táborában. Hogy közékük szorult az alföldi (ki hallott róla)?

Hamvas Béla öt magyar géniusza ellenben: Dél (avagy Délnyugat), Nyugat, Észak, Alföld (a Kelet), Erdély. Átalluk meghatározott, ezen öt tájtól jegyzett, e vidékekhez köthető leginkább. Hamvas szerint a magyarság ezzel az öt gyökérrel kapaszkodik az anyaföldbe. Ímé: a Nyugat kultiváltsága (polgári kezdeményezőkedve – központ Párizs), Észak derengő líraisága (szétszórtsága, nincs székhely), az Alföld emésztő szellemsóvárgása (ázsiaiság, szegénylegény szellem), Erdély bizantinus rafinériája (bezárkózás, megalkuvásra való hajlam), Délnyugat mediterrán oldottsága (a legteljesebb, legszabadabb, legjobb – fő hely Róma és Athén).

Tegyük csöndben hozzá: a kultiváltság valamiféle örökmozgás, készség a folytonos tevékenységre, a vége nincs föladat-keresésre és föladat-megoldásra, állandó versenyre? (Hogy a végeredmény a világ le-tapósása legyen?)

Mondhatni: mese, habbal.

Öt géniusz? Nyilván szellem, meghatározó jelleg, őserő; lélek, lélek ősalakzata.

Ellenkezni támad kedve az embernek, mert tapasztalatai kicsikét ellentmondanak az előbbieken vázoltaknak. Érdemes koronként és szakterületenként sorra venni a *magyar fajtákat*. Ki, miként sorolt bennünket valamicsodás rendbe.

Ősmagyar kor: törzsi megosztottság, utoljára a 7 + még néhány.

Középkor: magyarországi, erdélyi.

Hódoltság: nyugat-magyarországi a felföldivel, hódoltsági (alföldi, dél-dunántúli, partiumi).

Táncjárás: dunai, tiszai, erdélyi.

Nyelvjárás: dunántúli, alföldi, erdélyi.

Nagytáj: dunántúli, felföldi, alföldi, erdélyi, mold(o)vai.

Embertanilag (egyharmad-egyharmad bennünk az ugarság, a törökség és a Folyamköz felé mutató 'irániság?'), s miegyéb módon is kérdezősködhetnénk, de maradjunk ennyiben.

Mintha minden arra utalna: három nagy 'nyelvjárás'-hoz vagyunk besorolhatóak.

Az ősmagyar, ómagyar korba vinne, ha finn, ugor, török, iráni gyökereinkhez jutnánk le. Más ne mondjunk, Stein Aurél írja 1925-ben: „...a török faj kicsiny, de szívós erejű néptörzsei... közé sorolhatjuk törzsökös részét azoknak is, akik Árpáddal együtt jöttek be ide magyar földre”. Más mást mond; gondol; alít.

Magyarán: szerény meglátásom szerint az *alföldi* a legjellegzetesebben magyar... ember, gondolat, gondolkodás, lelkeség, szellem, fajta.

Magyar ember vagyok én! – ültet maga mellé az 1950-es években Mezőhegyesen a lovas kocsiján feszítő kisgazda, amikor rossz helyen szállsz le a vonatról, és útbaigazítást vársz tőle három apró gyermekkel és párossal testvéredhez kutyagolás közben a pusztá kellős közepén.

Magyarul... – és mond egy olyan szót, melyet a 'nyomda' nem szeret, 'nyomdabetű nem tűr'. Mond több hasonlót öcsém Kisiratoson. Magyarán mondva... Hogy magyarul mondjam... Mert hogy testvéreim – még ép – nyelvérzéke szerint magyarul az szól, aki

néven nevezi a dolgokat. Nem keni, maszatozja, finomítja, szépíti – néven nevezi.

Mint teszi Ady Részekbe szakadt (szilágysági-érmelléki, szatmári, beregi, ugocsi) embere. „Bölcs világ ez, legmagyarabb világa a világnak. Itt az emberek nem hazudnak akarattal, ha keserű a szájuk, köpnek, ha visket a tenyerük, ütnek, s nem őrajtuk múlik, ha az életről nem rángatódik le minden komédiás rongy”. Azaz mind Adynál egykor s mind a mai alföldi parasztember számára magyar az, aki egyenes, az a magyar beszéd, ha nyíltan fogalmazunk, magyar az az ember, aki a szemedbe mondja!

Bele is pusztul(hatunk)...

Hamvas mondja a bakonyi – hegyi – magyarról: mutatóban, ha van még belőle (a XX. század első felében). Épp olyanak írja le a bakonyi magyart, amilyen a szilágysági, a csanádi, meg amilyen – nomád, szilaj – magyar a somogyi is, legalábbis legtovább a pásztor, akiről annyi igaz történet olvasható a néprajzi irodalomban! Mely somogyi hogy lenne azonos a Balaton déli partján fosztogató kereskedővel? Ahogy a Balatonig szaladó Bakony Balaton-felvidéki alján tanyázó bennszülött sem sokat őrzött meg félvad sertédszénót makkoltató kondás őse tartásából, valamit azért mégis!

Azaz hogy: az 'alföldi' lenne 'a magyar', legalábbis az őseredeti? Melynek mintapéldánya valamennyi nagytájon előfordul?

Csokonai Vitéz írá (Bertha Zoltán emlegeti, jó okkal): „Vajha Moldvának is kies parlagjai, / Ameddig terjednek a Pontus habjai, / Magyar Koránknak árnyékába menne, / S a csángó magyar is polgártársunk lenne!” (Marosvásárhelyi gondolatok).

Miről hogy tudna nyugati magyar?! Moldováról, csángó magyarságról... Ami Debrecenben a világ legtermészetesebb dolga... Debrecenben az ember figyel erre, arra. A Nagy Magyar Alföldön élve – kitejítve a világ elé – mi mást tehetne.

A nyugati nyugatra, a keleti keletre figyel (első sorban); nem ok nélkül. Az alföldi: mindkettőre, meg persze délre, északra. Melyiktől mit tanulhat, melyikhez mi köze, ki kicsodás.

Németh László mondja a „Népi író”-ban: „Illyés azt szokta mondani: fél álmában átmenni a Tiszán, mert ott mindenki örült egy kicsit. Én azt hiszem, az embernek nem kell annyira félnie sem a maga, sem a fajtája örültségétől. Illyésnek, s ügyének is, jót tenne, ha kevésbé szégyenkezne a Tiszántúlért, s a maga belső Tiszántúljából is belenövesztene dunántúli délibábjába és műgondjába egy adag erélyt, örültséget és igazságot...”. Hogy utóbb (Naplójegyzetek 1981/83)

Illyés Gyula így magyarázkodik: „Testvéri karral öleltük volna magunkhoz, mi dunántúli népiesek a tiszántúli népieseket. De Sin-ka (és akik nyomában jöttek) nem csak ebéd előtt, hanem végig a közös ebéd alatt is mindvégig pálinkát ittak. A kupica csillogását mind jobban a szemükbe – a gondolataikba – ültetve át. Múltjuk nem volt, mi a változat a szekszárdi kadarkától a somlai fajtottig. Nem volt idő ízlésük szerint európaizálni ezeket a keleti vértestvéreket”. Miközben ő maga borozás helyett konyakozik, viszkizik, Déry meg, délelőtt, „föltölteni a tollát” fél liter pálinkát vesz magához (írja Illyés ugyanott). Hogy Gyula bátyánk a túloldalról – janicsár-tér-félről – kapja meg az eligazítást: nem más ő – a pannóniai puszták népének fia – sem, mint csak egy „Illyepusztai”. (Állítólag Fejtő Ferenc – a parisi Bakonyból – értetlenkedett.) (Mert Parisból nézvést – neki – Pest sem más, mint kietlen pusztá, 'al-föld'.)

Az erdélyi bizánci lenne, ahogy Hamvas állítja? Mert magad ebben kételkedsz! – kérde a tokaji író táborban Gálfalvi Görgytől 2005-ben. Az erdélyi magyarság mindig igyekezett megőrizni a románság görög, görögkeleti, bizánci szellemével szemben a maga tartását: a görögkeletiekhez képest mindenképpen nyugatinak számító magyar szellemiséget, ezt teszi ma is pl. Tőkés László csapata, meg a székelység java. Mire föl G. Gy. úgy fogalmaz: már Bethlen Gábor magatartására is a bizánci szellem volt jellemző, s azóta is erősen jelen van az erdélyi közéletben-közhangulatban a kényszerű alkura való hajlam.

Igaz, Markóékra, majd' az egész RMDSZ-re ez jellemző.

Csak hogy. Ahol többségben a magyarság, szembenállás tapasztalható a bizánci szellemmel szemben, ám ahogy fokozatosan kisebbségbe kerül a magyar – mint az elmúlt pár évtizedben Kolozsvár és Marosvásárhely magyarsága -, úgy erősödik föl s válik uralkodóvá (valóban a helyzet szülte kényszerű alkalmazkodás, megalkuvás jegyében!) a bizánciság... Mely hintapolitikára való hajlam hogy ne jönne elő a 'Jugoszlávia'-ba szabott alföldi – meg pannon – Délvidéken, 'Cseh-Szlovákia'-ba és 'Szovjetunió'-ba igazított Felföldünkön, Osztrákországba kényszerített Örvidekünkön...

Kádár (Fiuméből), azon túl, hogy gyilkos, nem sunyi bizánci volt-e? Nem sunyi bizánci-é (a pesti) Horn, (a pesti-erdélyi) Medgyessy, (a 'pannon', mi több, pápai-lipótmezei) Gyurcsány? 'Őket' ki szállta meg?

Vajon 'mi'?...

Déli (délnyugati)... Mediterrán? A szerémi? Mitől? A legjobb – Hamvas szerint.

Ha a vérségileg inkább horvát, szellemiségükben a legnyakasabb magyarokkal rokon (édestestvér!!!) Zrínyieket, Frangepánokat veszem, igen! De hogy 'mediterrán'?...

Ugyanúgy mediterrán a maga, családja, népe szabadságáért a vérpadot is vállaló horvát-magyar főnemes, mint a fiumei származék tömeggyilkos ha-zaáruló? Nem másról lenne szó?

Mediterrán... Mint a Balaton-melnyék, melyet (fionomkodó ugyanazok?) szintén lemediterránoznak, pedig csak... dunántúli! Túl-a-dunai.

A nyugati a második legjobb – Hamvasnak -, amúgy alig.

Mondjuk **Faludy György** igazi nyugati magyar... Hogy is mondja? 1947 októberében a Népszavában (a legjobbkor s a legjobb helyen): „Ha Németh és Kodolányi jelenti az irodalmat, akkor a magyar demokráciában nincs irodalom”.

Gyurcsányi minisztere – Kóka, János, gazdasági, és, közlekedési – a sajtó híradása szerint így látja a fajtáját 2006. dec. 14-én: „A pannon puma él, jó kondícióban van, de tartósan csatlakozik hozzá állandó társa a hun hiéna, vagyis a rekordméretű hiány”.

Kár, hogy Pannóniában nem él puma, Hunniában hiéna. No de sebj! Jár még a Hiller-Kóka néptanodába egy-két évjárat...

Előfordul, hogy 'polgári' és 'pannon' íróknak a mi Erdélyünk: Románia.

– Megyek haza az Alföldre.

– Hová?

– Aradra, Iratosra..., Erdélybe.

– Romániába! – igazít ki az Írószövetségben valamikor 2000-ben.

Mert a vérbeli dunántúlinak mit sem jelent, ami a Dunán arról, a Dunától keletre történik. Létezik. Él. 'Alföld'; 'Erdély'; hogy 'Mold(o)vá'-ról ne is szóljunk.

Az alföldi: ellát a Tátráig, valamennyire azon is túl, Erdély hogyan lenne a sajátja, Moldva sem idegen neki (Csokonai Debrecenben, láttuk, a csángók sorsáról is tud, Pápáról nem biztos, hogy el lehet látni a Szeretig), a Délvidéket hogyan fogná be a tekintete, a nyugat meg, természetesen, láthatára keretein belül legyen... Sőt! Arra megy – még tovább, Lajtán is túl – tanulni; hogy aztán visszajöjjék...

A pannonmagyar csakis nyugatra néz, nyugatra tart, kizárólag a nyugatot tartja figyelmére méltónak? Hogyne, a német – osztrák és bajor – hatás. Míg ellenben (az alföldi...).

A dunántúli nem lát túl a hegyein?

– Könnyű az alföldinek! Bármerre néz, a szemhátárt leszűkítő hegy száz kilométerekre van tőle! Megszokta, hogy messze lásson, messze nézzen, messzire tekintsen. Egyenest az égbe. Égig.

Míg ellenben a túl-a-dunai szittyamaradék. Átítatva NapNyugattal. NapNyugat göggyével. Önimádatával. Mindent-lebíró-igyekezetével. (Míg azonban a NapKelet...)

Az 1900-as évek elején ez a választási rigmus járta Zalavégörsön (Alsóörsön) és környékén, midőn a nemzeti párti Kossuth Ferenc ellenében induló pe-csovics képviselőjelölt vasutat ígért a népnek: NEM KELL VASÚT, ÉLJEN KOSSUTH! Mire föl 1909-ben avatják a Balaton-vidéki Vasutat: VAN MÁR VASÚT, ÉLJEN KOSSUTH!-ra vált a jelszó. Mert hogy Kossuth igazgatta erre a vaspályát, meg hát MINDENKÉPPEN KOSÚT!

Mondom, mert a Dunántúl (velünk egy nyelvet beszélő) népe – a Balaton-melnyéki különösképp (hogy erre nyomban megsértődjék a somogyi, a mosoni, a tolnai!) – épp oly tiszta szívből és teljes mértékben magyar, mint az alföldi. (Avagy a székely...) (A palóc felföldi.) (A szerémi maradék magunkfajta ember.)

Az északi mieinkről szólván...

Selmece diákhagyományaival ismerkedem fiam fehérvári földmérő-mérnöki főiskolai tájékoztató füzetéből. A soproni székhelyű Nyugat-magyarországi Egyetem őseit Selmecebányán alapították, s az ottani – elég németes – deákvilágról kaphat képet belőle az ember. A selmeci királyi bányászati és erdészeti akadémián a XIX. század második felében tájak szerint tagozódott a tanulóifjúság: alföldi Tisza-vidéki, dunántúli, erdélyi, meg szepesi kör működött a főiskolán. Mely szepesibe léphettek be – nyilván – a sárosi, zempléni, trencsényi s megyéb felsőmagyarországi deák ifjak.

Tehát a 'szepesi' (föltehetőleg) annyit tett, mint a 'felföldi'. Azaz: négy magyarhoni nagytájról tudott a selmeci deákifjúság és nyilván az akadémia tanári kara... S (minő véletlen): az alföldi meg Tisza-melnyéki...

A pestiről Csokonai Vitéznek A pesti dicsőség című költeménye jut eszünkbe: „Inkább laknám Moldovában, Bukarestbe, / Mintsem a candra, pénz-sípos, fene Pestbe...”

Mely candra nem egyéb, mint rongyos, romlott, aljas; tessék választani!

Magyarán szólván...

Prohászka Lajos Vándor és bujdosó című munkájában a német vándor, a magyar bujdosó... Hamvas Béla Az öt géniusz című 1989-es kötetének utószavában írja **Dúl Antal**: „Prohászka nagy gonddal és szeretettel kidolgozott karakterológiája alapján a magyarságnak azt a típusát veszi, amit Hamvas Béla alföldinek nevez. A nemzettestnek valóban ez a legeredetibb típusa, mivel az ország középső, határvidékektől körülzárt területén él, és idegen hatások a legkevésbé formálták jellemét”.

Végezetül: idegenszemű, idegenlelkű, idegenszívű... vagyon-é, avagy mégsem?

Kuruc-csúfoló labanc gúnydal 1755-ből, címe Hol vagy te most, nyalka kuruc?, s nagy bátran mondá a szerző költő a tokos tokája mögé bújván: „Szaladj, kuruc, jó a német! / Tudod, hogy mily okos féreg, / Hogyha megkap, tudod, megcsap / Jóformán, hogyha kézre kap, / Nyalka kuruc!”.

Amúgy (1711-ig) elbújt az öreganyjába, ám mostanra megbátorodék ökelme, s ím ígyen gagyog. Ja, hja, a magyar nyelvű némötje.

Azaz hát: eszerént mégiscsak van magyar nyelvű idegen irodalom!... Anélkül állíthatván ezt, hogy ci-

onisták, nudlisták, buzernyákok, náci, komcsik, antiszemiták, trockisták, fasiszták satöbbik lennénk.

Ökelme nem a tokossal tart, nem a némötöl éröz, nem az idegönnyel, a mögszállóval: a labancért izzadván a saját fajtáját útálja kegyetlen...

Amúgy a féreg itten nem más (nyilván), mint a nádi farkas... Másképpen hogy löhetne lobonc uracskáink szavát érteni?...

Idegen szömmel, magyar szömmē...

Gion (hőse) mondja **Aranyat találtam** című regényében: csapjuk be mindkét csürhét! A 'jugoszláv' (komcsi) csürhét és az 'anyaország' (komcsi) csürhét.

Kb.

(Ha meg úgy hozza a sora, nyilván a némöt, a török, a ruszki, a jenki, bárki megszálló, meg a náci és banki elnyomók csürhét.)

Ehhöz alföldi szív köll?

Nem biztos. Magyar mindenképp.

'Magyar'...

Tizsán innen, Tizsán túl.

Balatonalmádi-Magyarkanizsa, 2007.

